

DĖL ASMENS DUOMENŲ TVARKYMO RINKIMŲ METU

Ši rekomendacija parengta remiantis 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (OL 2016 L 119, p. 1) (toliau – BDAR), Europos Komisijos 2018 m. rugsėjo 12 d. rekomendaciniu dokumentu *Komisijos gairės dėl Sąjungos duomenų apsaugos teisės aktų taikymo rinkimams*¹, Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno 2018 m. gruodžio 17 d. nuomone Nr. 10/2018 *dėl Komisijos dokumentų rinkinio dėl laisvų ir sąžiningų Europos parlamento rinkimų*².

Rinkimai yra kiekvienos demokratinės valstybės pagrindas. Politinių partijų, visuomeninių rinkimų komitetų ir save išsikėlusių kandidatų (toliau – kandidatai) bendravimas su rinkėjais (duomenų subjektais) yra neatsiejama demokratiškų rinkimų dalis, tačiau svarbu nepamiršti, kad jų metu tvarkant (pvz., renkant, saugant, perduodant ir t. t.) rinkėjų asmens duomenis būtina tinkamai užtikrinti BDAR nustatytą asmens duomenų tvarkymo taisyklių laikymąsi. Šia Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (toliau – Inspekcija) rekomendacija siekiama didinti politinių partijų, visuomeninių rinkimų komitetų ir kandidatų informuotumą apie asmens duomenų ir privatumo apsaugą rinkimų metu ir atkreipti dėmesį į svarbiausias pareigas, susijusias su asmens duomenų apsauga.

Asmens duomenų apsauga yra viena iš fundamentalių asmens teisių, kurios laikymasis užtikrina ir kitą svarbią piliečio teisę – teisę į laisvus rinkimus, todėl BDAR nuostatų laikymasis užtikrina piliečių pasitikėjimą rinkimais kaip sąžiningu demokratiniu procesu valstybėje.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2018:638:FIN>.

² https://edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/opinions/commission-package-free-and-fair-european-elections_en.

TURINYS

BENDRIEJI ASMENS DUOMENŲ TVARKYMO REIKALAVIMAI.....	3
DUOMENŲ VALDYTOJAI.....	3
DUOMENŲ TVARKYMO PRINCIPAI	4
Duomenų tvarkymo tikslai ir teisėtumo sąlygos.....	4
Duomenų tvarkymo skaidrumas	5
Asmens duomenų saugumas ir poveikio duomenų apsaugai vertinimas.....	5
DUOMENŲ SUBJEKTŲ TEISĖS.....	6

BENDRIEJI ASMENS DUOMENŲ TVARKYMO REIKALAVIMAI

Asmens duomenys apibrėžiami, kaip bet kokia informacija, tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai identifikuojanti fizinį asmenį (duomenų subjektą). Pažymėtina, kad vykstant rinkimams gali būti tvarkoma daug įvairių asmens duomenų (pvz., rinkėjo vardas, pavardė, gimimo data ir kt.), neretai gali būti tvarkomi ir specialių kategorijų asmens duomenys, tokie kaip duomenys apie politines pažiūras, narystę profesinėse sąjungose, etninę kilmę ir kt., kurių tvarkymui yra taikomos griežtesnės taisyklės. Pagal BDAR tai yra jautresni duomenys, todėl jų tvarkymui reikalaujama daugiau apsaugos. Be to, kaip parodė „Cambridge Analytica“ atvejis, politinės partijos, visuomeninių rinkimų komitetai ir kandidatai politinių kampanijų metu gali pasitelkti duomenų analitikos paslaugas teikiančių organizacijų, kurios iš tvarkomų asmens duomenų gali daryti išvadas, galinčias atskleisti specialių kategorijų asmens duomenis. Taigi visoms šioms asmens duomenų tvarkymo operacijoms BDAR yra taikomas.

Asmens duomenys gali būti tvarkomi tik laikantis BDAR 5 straipsnyje nustatytų principų ir esant bent vienai teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlygai, nustatytai BDAR 6 ir (ar) 9 straipsniuose. Tokios pačios taisyklės taikomos asmens duomenų tvarkymui rinkimų metu, t. y. asmens duomenys turi būti tvarkomi teisėtai, sąžiningai, skaidriai, nustatytais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais. Itin svarbu, kad asmens duomenys toliau nebūtų tvarkomi su pirminio asmens duomenų surinkimo tikslais nesuderinamais būdais, pvz., asmens duomenys, surinkti komerciniais tikslais, negali būti naudojami rinkimų tikslais.

DUOMENŲ VALDYTOJAI

BDAR 4 straipsnio 7 punktą nustato, kad duomenų valdytojas – tai fizinis arba juridinis asmuo, valdžios institucija, agentūra ar kita įstaiga, kuris vienas ar drauge su kitais nustato duomenų tvarkymo tikslus ir priemones³.

Rinkimų metu duomenų valdytojais paprastai būtų laikomos tiek politinės partijos, tiek konkretūs kandidatai, nes šie subjektai nustato duomenų tvarkymo tikslus ir savarankiškai sprendžia, kokiomis priemonėmis duomenis tvarkyti (nustato duomenų tvarkymo tikslus, pasirenka duomenų tvarkytojus, duomenų apsaugos priemones, nustato asmenų, galėsiančių su jai susipažinti, ratą ir pan.).

Lietuvos Respublikos rinkimų į Europos Parlamentą įstatymas ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas rinkimuose suteikia teisę dalyvauti ir visuomeniniams rinkimų komitetams, kurie steigiami visuomeninio rinkimų komiteto nariams sudarant visuomeninio rinkimų komiteto veiklos sutartį.

Pagal BDAR 26 straipsnio 1 dalį, kai du ar daugiau duomenų valdytojų kartu nustato duomenų tvarkymo tikslus ir priemones, jie yra bendri duomenų valdytojai. Manytina, kad rinkimų metu bendrais duomenų valdytojais paprastai būtų laikomi visuomeninių rinkimų komitetų nariai, nes jie, sudarydami visuomeninio rinkimų komiteto sutartį, siekia vieno bendro tikslo – dalyvauti rinkimuose, siekdami šio tikslo, kaip ir politinės partijos bei kandidatai, jie tvarko asmens duomenis, nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir priemones.

Apibendrinant, politinėms partijoms, visuomeniniams rinkimų komitetams ir kandidatams galioja visos BDAR nustatytos duomenų valdytojo teisės ir pareigos, tokios kaip pareiga duomenis tvarkyti aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais, pasirinkti asmens duomenų saugumo riziką

³ Ar asmuo yra duomenų valdytojas, vertinama atsižvelgiant į kiekvieno konkretaus atvejo aplinkybes.

atitinkančias technines ir organizacines saugumo priemones, įgyvendinti pritaikytą ir (ar) standartizuotą duomenų apsaugą (angl. *data protection by design and by default*) ir sugebėti įrodyti, kad laikomasi BDAR ir jo 5 straipsnyje nustatytų principų, susijusių su asmens duomenų apsauga.

DUOMENŲ TVARKYMO PRINCIPAI

Politinės partijos, kandidatai, visuomeniniai rinkimų komitetai turi laikytis su asmens duomenų tvarkymu susijusių principų dar prieš pradėdant tvarkyti duomenis iki jų sunaikinimo momento. Duomenų valdytojas turi žinoti, kieno asmens duomenis jis tvarko ir koku tikslu, kokiems asmenims ir dėl kokių priežasčių prie šių asmens duomenų yra būtina prieiga, taip pat užtikrinti kitų BDAR nustatytų pareigų vykdymą.

Pagrindiniai principai, kurių reikia laikytis rinkimų metu:

- Užtikrinti tinkamą duomenų subjektų informavimą (skaidrumo principas);
- Duomenis tvarkyti tik tais tikslais, kuriais jie buvo surinkti, arba su jais suderinamais tikslais;
- Rinkti tik tuos asmens duomenis, kurie būtini tikslui, kuris buvo nurodytas duomenų subjektui, pasiekti;
- Užtikrinti, kad asmens duomenys bus saugomi tokį laikotarpį, kuris būtinas tikslui pasiekti;
- Užtikrinti tvarkomų asmens duomenų apsaugą ir juos tinkamai sunaikinti, kai tikslas pasiektas;
- Gerbti duomenų subjektų teises ir užtikrinti jų įgyvendinimą (teisę susipažinti su duomenų valdytojo tvarkomais jų asmens duomenimis ir, esant pagrindu, prieštarauti dėl jų tvarkymo).

Duomenų tvarkymo tikslai ir teisėtumo sąlygos

Asmens duomenų rinkimui ir tvarkymui rinkimų kontekste gali būti pasirenkamos, pvz., šios teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlygos:

- Duomenų subjekto sutikimas;
- Teisinės prievolės vykdymas;
- Teisėtų duomenų valdytojo interesų užtikrinimas;
- Specialių kategorijų asmens duomenys tvarkomi politinių tikslų siekiančių politinės partijos, fondo, asociacijos ar kitos pelno nesiekiančio organizacijos.

Pabrėžtina, kad rinkimų metu remtis teisėtu duomenų valdytojo interesu, kaip teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga, galima tik tuo atveju, jei rinkėjo interesai arba teisės ir laisvės nėra viršesni už duomenų valdytojo interesus. Ar duomenų valdytojo interesai yra viršesni už rinkėjo interesus nustatoma atliekant „balanso testą“⁴.

Duomenų valdytojai rinkimų metu duomenis tvarko remiantis teisine prievole, kai ši pareiga jiems įvardijama teisės aktuose, pvz., Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas nustato pareigą rinkti rinkėjų asmens duomenis rinkėjų parašų rinkimų lapuose.

Tuo atveju, jei kaip teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga pasirenkamas sutikimas, jis turi būti gaunamas laikantis BDAR 7 straipsnyje nustatytų sutikimo sąlygų, t. y. duotas laisva valia, konkretus ir nedviprasmiškas, duotas aktyviais veiksmais, duotas tinkamai informuoto duomenų subjekto. Manytina, kad šia teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga turėtų būti remiamasi

⁴ Daugiau informacijos apie duomenų valdytojo teisėtus interesus ir „balanso testą“ pateikiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės 2014 m. balandžio 9 d. nuomonėje Nr. 06/2014 *dėl duomenų valdytojo teisėtų interesų sampratos pagal Direktyvos 95/46/EB 7 straipsnį* – https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp217_lt.pdf

rinkėjams siunčiant pranešimus balsuoti už vieną ar kitą kandidatą ar skambinant rinkėjams rinkimų agitacijos tikslais. Primintina, kad net ir atsitiktinai sugeneruotas telefono ryšio numeris yra laikytinas asmens duomenimis.

Specialių kategorijų asmens duomenis tvarkyti gali politinių tikslų siekiantis fondas, asociacija ar kita pelno nesiekianti organizacija tik vykdydami teisėtą veiklą ir taikydami tinkamas apsaugos priemones, ir su sąlyga, kad tvarkomi tik tos organizacijos narių ar buvusių narių arba asmenų, kurie reguliariai palaiko ryšius su ja dėl jos siekiamų tikslų, duomenys ir kad asmens duomenys neatskleidžiami už organizacijos ribų be duomenų subjektų sutikimo.

Pažymėtina, kad duomenų tvarkymo tikslas turi būti įvardytas duomenų gavimo metu. Jei asmens duomenys tvarkomi kitu tikslu, negu jų gavimo metu buvo nurodyta duomenų subjektui, naujas tikslas turi būti suderinamas su pirminiu. Jei duomenų tvarkymo tikslai nesuderinami, tuomet duomenys galėtų būti tvarkomi tik remiantis nauja teisėto asmens duomenų tvarkymo sąlyga. Kitaip tariant, pvz., jei duomenys buvo surinkti komerciniais tikslais, tai tokie duomenys vėliau negalėtų būti tvarkomi rinkimų tikslais, nes šie du skirtingi tikslai yra nesuderinami. Be to, svarbu pažymėti, kad politinės partijos, visuomeniniai rinkimų komitetai ir kandidatai neturėtų naudoti duomenų, gautų iš trečiųjų šalių, išskyrus tuos atvejus, jei šie duomenų valdytojai atliktų tinkamą duomenų kilmės patikrinimą, įsitikinant, kad duomenys buvo surinkti ir toliau naudojami teisėtai.

Duomenų tvarkymo skaidrumas

BDAR reikalauja, kad asmens duomenys būtų tvarkomi sąžiningai. Sąžiningumas iš esmės įpareigoja rinkimų metu duomenis tvarkyti skaidriai ir informuoti rinkėjus, kaip jų asmens duomenys bus panaudojami, įskaitant ir tai, kam jie gali būti perduoti.

Paprastai fiziniai asmenys nežino, kas ir kokiais tikslais tvarko jų duomenis, todėl BDAR nustato duomenų valdytojams pareigą suteikti duomenų subjektams glaustą, skaidrią informaciją apie jų duomenų tvarkymą, pateiktą aiškia ir paprasta kalba (BDAR 14–15 straipsniuose yra nustatyta, kokia informacija turi būti pateikta).

Pavyzdžiui, trumpas ir sudėtingas pranešimas apie duomenų tvarkymą, pateiktas bendrame rinkiminės medžiagos rinkinyje, skaidrumo reikalavimų neatitiktų. Visos asmens duomenis tvarkančios organizacijos privalo užtikrinti, kad duomenų subjektai suprastų, kaip ir kokiais tikslais jų duomenys bus naudojami dar iki duodant sutikimą (jei duomenys tvarkomi remiantis šia sąlyga) ir iki faktinio duomenų gavimo (nepriklausomai nuo rinkimo pagrindo). Tai galima užtikrinti naudojant įvairias priemones, tokias kaip „privatumo pranešimai“ (angl. *privacy notices*), lygmeniniai pareiškimai arba pranešimai, informaciniai lapeliai ar kitos priemonės⁵.

Asmens duomenų saugumas ir poveikio duomenų apsaugai vertinimas

Duomenų valdytojai, vadovaudamiesi BDAR nuostatomis, privalo imtis tinkamų techninių ir organizacinių priemonių jų renkamų ir tvarkomų asmens duomenų saugumui užtikrinti⁶ bei vykdyti kitas pareigas, susijusias su duomenų saugumo pažeidimų⁷ tyrimu, pranešimų Inspekcijai ir duomenų

⁵ Daugiau informacijos apie skaidrumo principo įgyvendinimą galima rasti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės 2017 m. lapkričio 29 d. *skaidrumo užtikrinimo pagal Reglamentą (ES) 2016/679 gairėse* – https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=622227

⁶ Inspekcijos „Tinkamų organizacinių ir techninių duomenų saugumo priemonių įgyvendinimo gairės asmens duomenų valdytojams ir tvarkytojams“ – <https://www.ada.lt/go.php/lit/Valstybines-duomeniu-apsaugos-inspekcijos-rekomendacijos/2>.

⁷ Daugiau informacijos apie skaidrumo principo įgyvendinimą galima rasti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės 2017 m. spalio 3 d. *Gairėse dėl pranešimo apie asmens duomenų saugumo pažeidimą pagal Reglamentą (ES) 2016/679* – https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=612052.

subjektams apie tokius pažeidimus pateikimu ir kt., taip pat užtikrinti, kad jų tvarkomi duomenys būtų tikslūs ir esant poreikiui atnaujinami.

Pavyzdys. Duomenų valdytojai turi užtikrinti, kad:

- prieigą prie asmens duomenų turėtų tik tie asmenys, kurių funkcijoms asmens duomenys yra reikalingi;
- dokumentai, pvz., rinkėjų parašų rinkimų lapai, būtų saugomi tinkamai, nepaliekami prieinamose vietose, nebūtų galimybės daryti tokių dokumentų kopijų ir pan.

Pažymėtina, kad BDAR nustatyta, jog tais atvejais, kai dėl duomenų tvarkymo gali kilti didelis pavojus asmenų teisėms ir laisvėms, prieš pradėdant tvarkyti asmens duomenis, turi būti atliekamas poveikio duomenų apsaugai vertinimas. Europos Komisijos nuomone, rinkimų metu tai yra susiję su duomenų valdytojo atliekamu sistemingu ir išsamiu su asmeniu susijusių asmeninių aspektų vertinimu (*įskaitant profiliavimą*), kuris turi didelį poveikį asmeniui, taip pat su duomenų valdytojo vykdomu specialių kategorijų asmens duomenų tvarkymu dideliu mastu. Taigi, jei politinė partija, visuomeninis rinkimų komitetas ar kandidatas nuspręstų tvarkyti asmens duomenis aukščiau nurodytais būdais, jis turėtų atlikti poveikio duomenų apsaugai vertinimą⁸.

Profiliavimas dažnai naudojamas politinėse kampanijose, siekiant išanalizuoti ar numatyti asmeninius pageidavimus, interesus ar ekonomines situacijas. Europos duomenų apsaugos valdyba ne kartą atkreipė dėmesį, kad profiliavimas, naudojama konkrečių asmenų atžvilgiu gali turėti didelį poveikį asmenims, todėl galima daryti įtaką balsavimui⁹. BDAR reglamentuoja profiliavimą, suteikdamas duomenų subjektams teisę prieštarauti tokiai praktikai, nebent būtų laikomasi nustatytų reikalavimų.

DUOMENŲ SUBJEKTŲ TEISĖS

BDAR duomenų subjektams suteikia teises, aktualias ir rinkimų metu:

- Teisę susipažinti su duomenų subjektų asmens duomenimis, kuriuos tvarko duomenų valdytojas;
- Teisę reikalauti ištrinti duomenų subjekto asmens duomenis, jei duomenų tvarkymas yra pagrįstas sutikimu ir sutikimas yra atšaukiamas arba jei duomenys nebėra reikalingi tikslams, dėl kurių buvo surinkti, arba jei jų tvarkymas yra neteisėtas;
- Teisę reikalauti ištaisyti neteisingus, netikslus ar papildyti neišsamius asmens duomenis;
- Teisę skusti duomenų valdytojo veiksmus;
- Teisę nesutikti su asmens duomenų tvarkymu (jei tam yra BDAR numatytos sąlygos).

Duomenų valdytojas turi užtikrinti, kad sugebės šias teises įgyvendinti. Todėl kiekvienas duomenų valdytojas turėtų įsivertinti, kokiomis priemonėmis naudojantis bus įgyvendintos duomenų subjektų teisės, pvz., kaip duomenų subjektas turi pateikti prašymą įgyvendinti savo teises ir kt.

⁸ Daugiau informacijos apie poveikio duomenų apsaugai vertinimą galima rasti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės 2017 m. balandžio 4 d. *Poveikio duomenų apsaugai vertinimo (PDAV) gairėse, kuriomis Reglamento 2016/679 taikymo tikslais nurodoma, kaip nustatyti, ar duomenų tvarkymo operacijos gali sukelti didelį pavojų* – https://ec.europa.eu/newsroom/article29/item-detail.cfm?item_id=611236.

⁹ Žr. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės, įkurtos 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 95/46 EB dėl asmens duomenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo pagrindu 2018 m. vasario 6 d. Automatizuoto atskirų sprendimų priėmimo ir profiliavimo pagal Reglamentą 2016/679 gairės.